

УДК 355.58:33

*А.М. Марущак, М.А. Тиш, кандидати с.-г. наук, доценти,
В.В. Бурлюк, кандидат воєнних наук, доцент,
В.О. Соломко, старший викладач ПДАТУ*

ЕКОНОМІКА І КАТАСТРОФИ

Висвітлюється проблема соціального захисту населення України від аварій, катастроф та стихійних лих. Приводиться детальний аналіз світової практики фінансування заходів щодо попередження і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, джерел надходження грошових коштів. У світовій практиці основним джерелом фінансування заходів, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями, включаючи покриття збитку від надзвичайних ситуацій, виступають страхові компанії. Відзначено роль організаційних та запобіжних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

***Ключові слова:** страхування, ризик, надзвичайні ситуації, катастрофи, техногенні аварії, стихійні лиха, страхові компанії, страхування життя, страхування ризиків внутрішнього валового продукту, технологічне обладнання, сировина, матеріали, збитки, екологія, організаційні заходи, інженерно-технічні споруди, ринок страхування ризиків, медичне страхування, обов'язкове страхування.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. За останні двадцять років в катастрофах природного та техногенного характеру в світі постраждало біля 1 млрд. чоловік і загинуло біля 3 млн. За підрахунками спеціалістів втрати від техногенних аварій і стихійних лих складають від 2 до 4 відсотків внутрішнього валового продукту країни. Тому постійної уваги потребують питання, пов'язані із захистом населення та економічного потенціалу територій [2, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питаннями цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності займаються провідні вищі заклади освіти України, а саме: Харківський університет цивільного захисту МНС (Міністерство з надзвичайних ситуацій) та Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, а також такі вчені як Стеблюк Ж.І., Кучма М.М., Міщенко І.М., Мезенцева О.М., Науменко І.М., Бегун В.В.

Ціль та завдання досліджень: проводиться аналіз соціального захисту населення України від аварій, катастроф та стихійних лих, роль держави в створенні страхового ринку для покриття збитку від наслідків надзвичайних ситуацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи світову практику фінансування заходів щодо попередження і ліквідації НС (надзвичайних ситуацій), можна виділити три джерела грошових коштів:

- 1 – держава;
- 2 – страхові компанії;
- 3 – міжнародна допомога.

Держава. У даний час держава у формі резервних фондів Кабінету Міністрів України, фондів Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій і захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, бюджетних і позабюджетних коштів місцевих органів влади – основне джерело фінансування – покриває до 90 відсотків всіх витрат [2, с. 60].

Централізоване державне фінансування заходів, пов'язаних з НС, часто характеризується необ'єктивністю в розподілі засобів. Аналіз бюджетних асигнувань з 1993 р., що виділяються з резервної фундації Кабінету Міністрів України, показує, що при виділенні коштів не враховується техногенне навантаження регіонів. Зокрема, Харківська область займає місце далі 17 в списку областей України, не дивлячись на розміщення тут великого числа об'єктів економіки підвищеного ризику. Ефективність державного фінансування може бути підвищена тільки при розробці відповідних програм при об'єктивному обліку всіх чинників ризику НС в регіонах України.

У сучасних умовах децентралізації економіки, становлення ринкових відносин і зміни форм власності об'єктивно змінюється механізм державного фінансування заходів, пов'язаних з НС. Це пов'язано з тим, що очікуваний збиток від НС різного характеру може досягати 10-15% внутрішнього – оцінка, отримана за аналогією з Росією [2, с. 60]. Враховуючи тенденцію незначного щорічного збільшення вироблюваного ВВП при зростанні збитку при НС, можна зробити висновок про те, що в найближчій перспективі економіка України буде не в змозі

заповнювати втрати від НС. У результаті виникаюча недостатність бюджетних асигнувань вимагає розвитку інших форм фінансових відносин в області захисту населення і економіки в умовах ризику виникнення НС, перш за все, за рахунок страхових компаній фінансування заходів, пов'язаних з НС [2, с. 60].

Страховання. У світовій практиці основним джерелом фінансування заходів, пов'язаних з НС, включаючи покриття збитку від НС, виступають страхові компанії. Проте, як показує досвід розвинутих країн, страхові компанії неохоче йдуть на страхування в умовах ризику виникнення НС через неможливість з достатньою точністю передбачити для себе фінансові наслідки при виникненні НС при невизначеності ризику і високих страхових преміях, які можуть складати в США, наприклад, для каркасної споруди 2 долари на 1000 страхових і до 11 доларів на 1000 страхових. Яскравим прикладом такого положення можуть служити катастрофи в США: після землетрусу в Лос-Анджелесі (1994 р.), повені в районі річки Міссурі на межі банкрутства виявилися солідні страхові компанії, а також постраждали і треті особи, що мають не пов'язані з НС договори страхування з цими компаніями. У результаті потрібна була фінансова підтримка страхових компаній з боку держави. Наведений приклад демонструє, що держава завжди буде грати певну роль у фінансуванні заходів, пов'язаних з НС, проводячи так звані „програми допомоги”, але держава не повинна бути єдиним джерелом грошових коштів [5, с. 260].

Страховання в прямій дії не призводить до зменшення соціально-економічних наслідків НС, а лише розтягує їх в економічному значенні в часі і переміщає частину витрат на решту суспільства. Для зміни дії страхування з метою підвищення ефективності функціонування страхових механізмів в області безпеки необхідно додати їм наступні функції:

- попереджувальна – суть полягає в районуванні небезпек, виявленні розподілу небезпек з визначенням ризику їх виникнення та подальшим нормуванням рівня ризику для територій і об'єктів економіки;
- оціадна – полягає в розробці спільно зі страховими компаніями таких економічних і правових механізмів, які роблять не вигідними дії, що призводять до збільшення ризику виникнення НС, при цьому участь страхових компаній зменшує необхідне державне фінансування в цій області;
- безпосередньої участі – полягає у використанні частини отриманих при страхуванні грошових коштів на загальні потреби по попередженню і ліквідації наслідків НС, наприклад, на підтримку наукових розробок в області НС взагалі, на додаткове стимулювання співробітників аварійно-рятувальних організацій.

Страхові механізми в області безпеки найчастіше застосовуються щодо наступних основних двох видів страхування:

- страхування життя;
- страхування ризиків.

Страховання життя характеризується широким вибором страхувальників: населення, що проживає на території з підвищеним ризиком виникнення НС, працівники підприємств підвищеної небезпеки, працівники аварійно-рятувальних формувань.

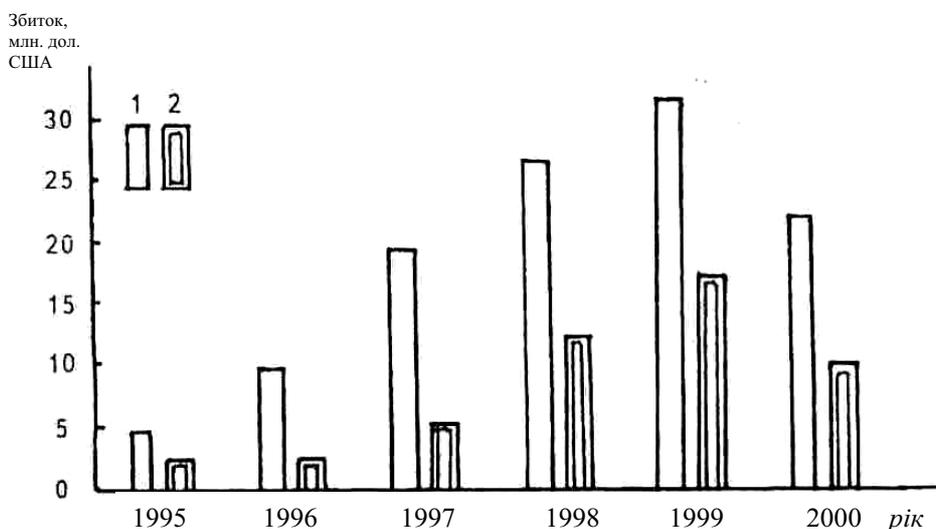


Рис. 1. Аналіз впливу страхування на збиток

Страховання ризиків здійснюється за напрямками:

- страхування від нещасних випадків, які сталися при НС – аналогічно страхуванню життя;
- страхування майна – для об'єктів економіки підвищеного ризику аварій і катастроф;
- страхування різних видів відповідальності – здійснюється власниками об'єктів підвищеного ризику перед третіми особами за можливість нанесення збитку (економічного, екологічного, соціального).

Страхові компанії, що з'явилися на Україні за останні роки, зацікавлені в розширенні своєї діяльності на ринок страхування ризиків, пов'язаних з НС. За оцінками експертів цей ринок потенційно перевершує такі страхові ринки як страхування нерухомого майна громадян; страхування транспортних засобів; страхування перевезень, разом узятих і порівнянний за об'ємами з потенційним ринком медичного страхування. Для страхових компаній особливу привабливість представляє можливість перевести ряд страхових ризиків при НС в перелік обов'язкового страхування, підставою для чого є ряд законодавчих і нормативних актів, прийнятих в країні. Обов'язкове страхування на НС добре зарекомендувало себе в світовій практиці, так, наприклад, в США діє Національна програма страхування від повеней.

Висновки. Для забезпечення попередження аварій і катастроф, а також зменшення людських і матеріальних втрат від стихійних лих необхідно, крім коштів держави, залучати кошти страхових компаній.

Список використаних джерел

1. Депутат О.П., Коваленко І.В., Мужик І.С. Цивільна оборона. – Львів: Афіша, 2000. – 333 с.
2. Дзюнзюк Б.В., Хянікяйнен Л.І., Швед В.Б. Катастрофи і надзвичайні ситуації. – Х.: Форт ЛТД, 1998. – 120 с.
3. Стеблюк М.І. Цивільна оборона. – К.: Урожай, 2004. – 328 с.
4. Підбірка журналів „Надзвичайна ситуація”. – 2008.
5. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): Навч. посібник / В.В. Бегун, І.М. Науменко – К.: 2004. – 328 с. – Укр. мовою.

Аннотація. Освещается проблема социальной защиты населения Украины от аварий, катастроф и стихийных бедствий. Приводится детальный анализ международной практики финансирования мероприятий по предупреждению и ликвидации последствий чрезвычайных ситуаций, источников поступления денежных средств. В мировой практике основным источником финансирования мероприятий по ликвидации чрезвычайных ситуаций, включая покрытие ущерба от чрезвычайных ситуаций, выступают страховые компании. Отмечена роль организационных и профилактических мероприятий по ликвидации чрезвычайных ситуаций.

Ключевые слова: страхование, риск, чрезвычайные ситуации, катастрофы, техногенные аварии, стихийные бедствия, страховые компании, страхование жизни, страхование рисков внутреннего валового продукта, технологическое оборудование, сырье, материалы, ущерб, экология, организационные мероприятия, инженерно-технические сооружения, рынок страхования рисков, медицинское страхование, обязательное страхование.

Annotation. Social protection problem of Ukrainian from accidents, disasters and natural disasters is described. Financial actions world practice detailed analysis shown according to notification, extraordinary situation consequences liquidation and costs deposit sources. Financial main sources in world practice, connecting with extraordinary situations are insurance groups. Organizing and other kinds actions role is discussed dealing with extraordinary situation consequences liquidation.

Key words: insurance, risk, extraordinary situations disasters, accidents, natural disasters, insurance groups, life insurance, gross national product risk insurance, technology equipment, raw materials, materials, losses, ecology, organizing arrangement, engineering industrial constructions, risk insurance market, medical insurance, compulsory insurance.